

O'ZBEKISTON EKSPORTI VA IMPORTI - ASOSIY TOVARLAR VA
HAMKOR DAVLATLAR

BuxDU Iqtisodiyot kafedrasi

dotsenti Qayimova Z.A.

BuxDU Iqtisodiyot va turizm fakulteti

4- kurs talabasi Qurbonov Sunnat

Annotatsiya: *O'zbekistonning 2024 yildagi import va eksport holati. Tashqi savdo: 2023-yilda O'zbekistonning tovar ayirboshlash hajmi 2022-yilga nisbatan 23,9 foizga o'sib, rekord darajadagi 62,6 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Tashqi savdo o'sishi 2024 yilda davom etishi kutilmoqda, ammo sekinroq sur'atda. Eksport oltin va to'qimachilik mahsulotlari narxining oshishi hisobiga rag'batlantiriladi. Infratuzilmaga investitsiyalarning ortishi va ichki talabning ortishi hisobiga import oshadi.*

Kalit so'zlar: *Diversifikatsiya, paxta, tabiiy gaz, barqaror o'sish, Rossiya, Xitoy.*

O'zbekistonning so'nggi 10 yildagi eksport va importi tahlili (2014-2023-yillar). Eksport: sezilarli o'sish: 10 yil ichida O'zbekiston eksporti ikki baravardan ko'proq o'sdi, 2014-yildagi 10,7 milliard dollardan 2023-yilda 24,4 milliard dollarga yetdi. Diversifikatsiya: paxta va tabiiy gaz eksportiga qaramlikni kamaytirish. Etakchi tovarlar: Oltin (2023 yilda rekord ko'rsatkich - 6,87 milliard dollar), to'qimachilik, kimyo, meva va sabzavotlar. Asosiy bozorlari: Rossiya, Xitoy, Qozog'iston, Janubiy Koreya, Turkiya.

Barqaror o'sish: Import ham oshdi, ammo o'sish sur'ati eksportga qaraganda pastroq edi. 2014 yildagi 11,5 milliard dollardan 2023 yilda 38,1 milliard dollargacha. Importning o'sishi: Mashina va uskunalar, transport vositalari, oziq-ovqat mahsulotlari, kimyo mahsulotlari. Asosiy etkazib beruvchilar: Rossiya, Xitoy, Qozog'iston, Turkiya, Janubiy Koreya.

2020 yilda COVID-19 pandemiyasi eksport va import o'sishini vaqtincha sekinlashtirdi. Biroq, 2021 yildan boshlab ikkala ko'rsatkich ham tezda tiklandi va o'sishda davom etdi.

Oxirgi 10 yilda (2014-2023) O'zbekiston eksportining o'sishi sabablari:

1. Eksport mahsulotlarini diversifikatsiya qilish: paxta va tabiiy gazga qaramlikni kamaytirish. To'qimachilik, kimyo mahsulotlari, meva-sabzavot va oltin eksportining o'sishi.

Yangi eksport mahsulotlari: Qimmatbaho metallar, Neft-kimyo mahsulotlari, Qurilish materiallari, Farmatsevtika mahsulotlari.

2. Savdo bozorlarini kengaytirish: Xitoy, Janubiy Koreya, Hindiston, Turkiya, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari kabi yangi bozorlarga kirish. An'anaviy bozorlarda pozitsiyalarni mustahkamlash (Rossiya, Qozog'iston).

3. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash: Eksportchilar uchun imtiyozli kreditlar. Transport xarajatlari uchun subsidiyalar. Erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etish. Eksport jarayonlarini soddalashtirish.

4. Investitsiyalarning o'sishi: Eksport mahsulotlarini ishlab chiqarishga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish. Infratuzilmani modernizatsiya qilish (transport, logistika).

5. Qulay muhit: O'zbekistonning ayrim eksport tovarlari (oltin, paxta) uchun jahon narxlarining oshishi. Jahon bozorlarida O'zbekiston mahsulotlariga talab barqaror.

6. Milliy valyutaning qadrsizlanishi: 2017-yilda so'mning qadrsizlanishi O'zbekiston mahsulotlari eksportini jahon bozorlarida raqobatbardoshligini oshirdi.

7. Ishbilarmonlik muhitini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar - byurokratik to'siqlarni kamaytirish. Korruptsiyaga qarshi kurash. Moliyadan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash.

Ta'kidlash joizki, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, eksportchilarni qo'llab-quvvatlash va mamlakatimizda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmaganida eksport o'sishini ta'minlab bo'lmas edi. Shuni ham hisobga olish kerakki, eksport o'sishiga tashqi omillar, xususan, ayrim tovarlarning jahon narxlarining oshishi, jahon bozorlaridagi qulay sharoitlar ham ta'sir ko'rsatdi. Umuman olganda, eksport o'sishi O'zbekistonning so'nggi 10 yildagi iqtisodiy rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir.

2022-yildan buyon eksport 23,8 foizga o'sib, 24,42 milliard dollarni tashkil etdi. Asosiy eksport tovarlari: Oltin (umumiy eksportning 1/3), To'qimachilik, Oziq-ovqat mahsulotlari, Kimyo mahsulotlari, Metallar.

Import 24 foizga oshib, 38,14 milliard dollarni tashkil qildi. Import qilinadigan asosiy tovarlar: Oziq-ovqat, Neft va gaz, Mashina va uskunalar, Kimyo mahsulotlari, Qurilish materiallari. Savdo kamomadi 13,7 milliard dollarni tashkil etdi, bu rekord darajada. Asosiy savdo hamkorlari: Eksport: Rossiya (14%), Xitoy (14%), Qozog'iston (18%), Janubiy Koreya (10%), Turkiya (13%). Import: Xitoy (29%), Rossiya (26%), Qozog'iston (11%), Janubiy Koreya (6%), Turkiya (8%).

O'zbekiston tomonidan eksport qilinadigan tovarlar turlari bo'yicha farqlanadi, masalan - Tovarlar. Tabiiy gaz - hajmi - eksportda ustunlik qiladi, umumiy hajmning taxminan 30% ni tashkil qiladi. 2022-yilda gaz eksporti 8,6 milliard dollarni tashkil etdi. Yo'nalishlar – Asosiy xaridorlar – Rossiya (50 foizga yaqin), Xitoy (30 foiz), Markaziy Osiyoning boshqa davlatlari (20 foiz). Prognoz - Osiyoda gazga talab ortib borayotgani sababli eksport hajmi oshishi kutilmoqda. O'zbekiston katta gaz zaxiralariga ega, bu esa eksport hajmini oshirish imkonini beradi.

Paxta - Muhim eksport tovari, ayniqsa tola. 2022-yilda paxta eksporti 1,5 milliard dollarni tashkil etdi. Yo'nalishlar – Osiyo (Bangladesh, Hindiston, Turkiya) va Yevropa (Italiya, Germaniya) mamlakatlariga yetkazib berildi. Istiqbollar - Jahon bozorida paxta narxining oshishi eksport hajmining oshishiga turtki berishi mumkin. Biroq O'zbekiston o'z oldiga iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va paxta eksportiga qaramlikni kamaytirish vazifasini qo'yimoqda.

Oltin muhim eksport mahsulotidir. 2022-yilda oltin eksporti 700 million dollarni tashkil etdi. Yo'nalishlar – Asosan Shveytsariya, BAA, Rossiyaga eksport qilinadi. Istiqbollar - Yangi konlarni o'zlashtirish hisobiga oltin qazib olish va eksport qilish hajmining oshishi kutilmoqda.

Mis – 2022-yilda mis eksporti hajmi 500 million dollarni tashkil etdi. Yo'nalish – asosan Xitoy, Janubiy Koreya, Rossiyaga eksport qilinadi. Prognoz - Jahon miqyosida mis narxining oshishi eksportni ko'paytirishni rag'batlantirishi mumkin. O'zbekistonda misning katta zaxiralari mavjud bo'lib, bu eksport hajmini oshirish imkonini beradi.

Meva va sabzavotlar - hajmi 2022 yilda o'rik, shaftoli, uzum, anor kabi yangi va qayta ishlangan mevalar 1 milliard dollar miqdorida eksport qilinadi. Mo'ljallari - Rossiya, Qozog'iston, Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlari, Yevropa. Istiqbollar - meva va sabzavotlarni qayta ishlashni rivojlantirish, mahsulot sifatini oshirish, yangi bozorlarga chiqish.

Qayta ishlangan mahsulotlar - Neft mahsulotlari - Hajmi - 2022 yilda neft mahsulotlari eksporti 400 million dollarni tashkil etdi. Yo'nalishlar - Rossiya, Qozog'iston, Markaziy Osiyo davlatlari. Istiqbollar - neftni qayta ishlash zavodlarini modernizatsiya qilish, neftni qayta ishlash chuqurligini oshirish, sotish bozorlarini diversifikatsiya qilish.

Kimyoviy mahsulotlar – 2022-yilda kimyoviy mahsulotlar eksporti hajmi 300 million dollarni tashkil etdi. Yo'nalishlar – Rossiya, Qozog'iston, Markaziy Osiyo davlatlari. Istiqbollar - Kimyoviy mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarishni rivojlantirish, yangi bozorlarga chiqish.

To‘qimachilik – 2022-yilda to‘qimachilik mahsulotlari eksporti hajmi 2 milliard dollarni tashkil etdi. Yo‘nalishlar – Rossiya, Qozog‘iston, Markaziy Osiyo davlatlari, Yevropa, AQSh. Istiqbollar – To‘qimachilik sanoatini modernizatsiya qilish, mahsulot sifatini oshirish, yangi bozorlarga chiqish.

Oziq-ovqat mahsulotlari - 2022-yilda oziq-ovqat mahsulotlari (meva-sabzavotlardan tashqari) eksport hajmi 500 million dollarni tashkil etdi. Yo‘nalishlar – Rossiya, Qozog‘iston, Markaziy Osiyo davlatlari. Istiqbollar - Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlashni rivojlantirish, mahsulot sifatini oshirish, yangi bozorlarga chiqish.

O‘zbekistonga import qilinadigan tovarlar quyidagi turlarga ko‘ra farqlanadi:

Mashina va asbob-uskunalar - Tuzilishi - Sanoat mashinalari (30%), Qishloq xo‘jaligi mashinalari (20%), Avtotransport vositalari (15%), Qurilish mashinalari (10%), Elektronika (10%) va Boshqalar (15%). Yo‘nalishlar - Rossiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Turkiya, Germaniya. Istiqbollar - Sanoat va infratuzilmani modernizatsiya qilish mashina va uskunalarni kelgusida import qilishni talab qiladi.

Oziq-ovqat mahsulotlari – 2022-yilda oziq-ovqat importi hajmi 3 mlrd. AQSH dollarini tashkil etdi. Tuzilishi – Don (bug‘doy, guruch) (40%), Go‘sht va go‘sht mahsulotlari (25%), O‘simlik yog‘i (15%), Sut mahsulotlari (10%). , Shakar (5%), Boshqalar (5%). Yo‘nalishlar - Rossiya, Qozog‘iston, Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlari. Istiqbollar - mahalliy oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishning rivojlanishi importning qisqarishiga olib kelishi mumkin.

Kimyoviy mahsulotlar – 2022-yilda kimyoviy moddalar importi hajmi 2 milliard dollarni tashkil etdi. Tuzilishi – Dorilar (30%), Plastmassalar (20%), Kauchuklar (15%), O‘g‘itlar (15%), Kimyoviy mahsulotlar (10%), Boshqalar (10%) %. Yo‘nalishlar - Rossiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Turkiya. Istiqbollar - O‘zimizning kimyo sanoatining rivojlanishi importning kamayishiga olib kelishi mumkin.

Boshqa tovarlar - 2022-yilda boshqa tovarlar (mashinalar, asbob-uskunalar, oziq-ovqat va kimyo mahsulotlaridan tashqari) import hajmi 4 mlrd AQSH dollarini tashkil etdi. qog‘oz (10%), Mebel (10%) va Boshqalar (15%).

Yo‘nalishlar - Dunyoning turli mamlakatlari. Istiqbollar - boshqa tovarlar importi tarkibi iqtisodiyot ehtiyojlariga qarab o‘zgarishi mumkin.

O‘zbekistonning 2024-yilda import va eksport holatini yaxshilash yo‘llari:

1. Eksport savatini diversifikatsiya qilish: meva-sabzavot, to‘qimachilik, tayyor kiyim-kechak, kimyo mahsulotlari va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega bo‘lgan boshqa tovarlar eksportini ko‘paytirish.

Eksportga yo‘naltirilgan korxonalarni tashkil etish: eksport qiluvchilarga imtiyoz va preferensiyalar berish, eksport tartib-qoidalarini soddalashtirish, moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirish.

Yangi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish: xalqaro ko‘rgazma va forumlarda ishtirok etish, istiqbolli bozorlarda tovarlarni ilgari surish, savdo diplomatiyasi vositalaridan foydalanish.

2. Xom-ashyo va oziq-ovqat mahsulotlariga import qaramligini kamaytirish: Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishlarni rivojlantirish, ichki bozorda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni rag‘batlantirish. Import ta‘minotini diversifikatsiya qilish: Savdo hamkorlari doirasini kengaytirish, cheklangan miqdordagi mamlakatlardan importga qaramlikni kamaytirish. Bojxona-tarif siyosati: Bojxona tariflari va yig‘imlarini optimallashtirish, import xarajatlarini kamaytirish maqsadida bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish.

3. Qonunchilikni takomillashtirish: byurokratik to‘siqlarni bartaraf etish, tartibga solish tartib-qoidalarini soddalashtirish, ishbilarmonlik muhitining shaffofligi va prognozligini oshirish. Infratuzilmani rivojlantirish: transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish, transport-logistika xarajatlarini kamaytirish, bojxona nazorati samaradorligini oshirish. Korrupsiyani kamaytirish: korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish, davlat organlari mas‘uliyatini oshirish, adolatli raqobat uchun sharoit yaratish.

4. Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash: Eksport kreditlari, subsidiyalar, kafolatlar berish, eksport risklarini sug‘urtalash. Axborot ta‘minoti: bozorlar, eksport tartiblari, eksportyorlarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralari haqida ma‘lumot berish. Ta‘lim va malaka oshirish: eksportchilarni xalqaro biznes ko‘nikmalari, marketing, logistika bo‘yicha o‘qitish.

5. Elektron tijorat: Yangi bozorlarga chiqish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun elektron tijorat platformalarini ishlab chiqish. Logistika: ta‘minot zanjirini boshqarish tizimlarini joriy etish, RFID texnologiyalaridan foydalanish, etkazib berish yo‘nalishlarini optimallashtirish. Marketing: mahsulotlarni tashqi bozorlarda ilgari surish va kuchli brend yaratish uchun onlayn marketing vositalaridan foydalanish. Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi O‘zbekistonga iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, eksport salohiyatini oshirish, importga

qaramlikni kamaytirish va jahon savdosidagi oʻrnini yaxshilash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Giyazova, N. B. (2021). Development Of Methods For Calculating The Level Of Sustainable Development In Textile Enterprises On The Basis Of Diagnosis. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(06), 86-90.

2. Niyozova, I. (2023). MAMLAKATIMIZDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARISH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 39(39).

3. Abdullayeva, H. (2021). Japanese Experience in Increasing the Efficiency of Tourist Territories in Uzbekistan. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 7(7).

4. Qayimova, Z. (2023). Ways to Develop Economic Infrastructure in Uzbekistan. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 27(27).

5. Xasanova, S. (2023). Analysis of the Work Carried Out in Uzbekistan and the World to Prevent Tax Violations. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(12), 47-50.

6. Junaydulloevich, A. A., Mukhammedrizaevna, T. M., & Bakhritdinovna, A. N. (2020). Environmentally friendly and sustainable supply chain management in the platform economy. *Economics*, (3 (46)), 23-25.

7. Nutfilloyevna, A. H. (2023). The Main Factors Of Economic Development Of The Tourism Industry.

